

De Dr. P.A. Tiele-Stichting stelt zich ten doel om de wetenschap van het boek in al haar aspecten te bevorderen. Om een nauwere samenwerking tussen alle branches en beroepsgroepen in de wereld van het boek te bewerkstelligen heeft zij een samenwerkingsverband tot stand gebracht waarin wetenschappelijke en marktgelieerde organisaties en instellingen zijn vertegenwoordigd.

AANGESLOTEN ORGANISATIES

Academie der Kunsten, Universiteit Leiden
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers)
Boekwetenschap en handschriftenkunde, Universiteit van Amsterdam, Leerstoelgroep-
Book and Digital Media Studies, Universiteit Leiden, Masteropleiding-
CB (Centraal Boekhuis)
Drukwerk in de Marge, Stichting ~
FOBID, Netherlands Library Forum
Grafische Cultuurstichting
Graphic Design Museum, de Beyerd
KB (Koninklijke Bibliotheek)
Koninklijke Boekverkopersbond
KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak)
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, (NLM), Nederlands ~
Museum Enschedé
Museum Meermannno
NBV (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)
Nederlands Genootschap van Bibliofielen
Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren (NVVA)
NUV (Nederlands Uitgeversverband)
SIOB (Sectorinstituut Openbare Bibliotheken)
Stichting Lezen
Stichting Handboekbinden
Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam (UBA)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden (UBL)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Utrecht (UBU)
Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam (UB-VU)
Zeeuwse Bibliotheek

WETENSCHAPPELIJKE ADVIESRAAD

Prof.dr. A.A. den Hollander, voorzitter
Prof. dr. J.A. Baggerman
Prof. dr. J.A.A.M. Biemans
Prof. J. Boter
Prof. dr. J.A.H. Bots
Dr. B.P.M. Dongelmans
Prof. dr. J.M.H.J. Hemels
Prof. dr. P.G. Hoftijzer
Prof. dr. E.A. Kuitert
Prof. dr. J.S. Mackenzie Owen
Prof. dr. D.H. Schram
Prof. dr. h.c. G.A. Unger

Donateurs

De Tiele-Stichting wordt niet gesubsidieerd. Donateurs zijn daarom van harte welkom. Zij ontvangen de *Nieuwsbrief*, worden uitgenodigd voor de Tiele-lezingen en worden op de hoogte gehouden van alle activiteiten van de stichting. Voor een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar wordt u donateur. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de stichting: info@tiele-stichting.nl.

Sponsors

Amsterdam University Press
Bohn Stafleu van Loghum
Centraal Boekhuis
Gottmer Uitgevers Groep
Koninklijke Bibliotheek
WPG Uitgevers
Museum Meermannno
De Dr. P.A. Tiele-Stichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

Nieuwsbrief

De *Nieuwsbrief* van de Dr. P.A. Tiele-Stichting verschijnt onregelmatig, maar tenminste tweemaal per jaar, onder redactie van Maaïke Rietrae en Willemien van Dijk. Berichten en mededelingen kunt u sturen naar het secretariaat van de stichting of mailen naar info@tiele-stichting.nl.

BESTUUR

Voorzitter
Els van Eijck van Heslinga

Secretaris

Willemien van Dijk

Penningmeester

Marieke van Delft

Leden

Corinna van Schendel
Adriaan van der Weel
Barry Wiebenga
Cees van Wijk

COÖRDINATOR

Maaïke Rietrae

COLOFON

DR. P.A. TIELE-STICHTING
Koninklijke Bibliotheek
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

T 070 314 02 92
F 070 314 05 12
E info@tiele-stichting.nl
I www.tiele-stichting.nl

KvK AMSTERDAM 41 20 47 37
POSTBANK 59 90 08
FORTIS BANK 83 00 85 084

BASISONTWERP
Yolanda Huntelaar, Amsterdam

DR. P.A. TIELE-STICHTING

Samenwerkingsverband voor Boekwetenschap in Nederland

NIEUWSBRIEF

nr. 16 - april 2011

LEERSTOELENDAG 2010

Op vrijdag 3 december 2010 werd de Tiele-leerstoelendag gehouden. Terwijl de sneeuw de tuin van Museum Meermannno | Huis van het boek prachtig wit kleurde, heette Els van Eijck van Heslinga de veertig aanwezigen welkom. Prof. dr. Paul Hoftijzer (Universiteit Leiden) liet verschillende moderne boekhistorische naslagwerken de revue passeren. Zijn onderzoek wijst uit dat deze naslagwerken in allerlei opzichten nogal van elkaar verschillen, te beginnen bij de letter A: kiest het ene naslagwerk voor een lemma over 'de eerste letter van het alfabet', een ander geeft een beschrijving van het leven en werk van 'Aa, Pieter van der'. Prof. Hoftijzer liet weten geregeld zijn oog te laten dwalen door de overweldigende hoeveelheid informatie die deze naslagwerken geven en op die manier te komen tot mooie ontdekkingen.

Prof. dr. Adriaan van der Weel (Universiteit Leiden) gaf een inkijkje in het onderzoek naar digitalisering onder de titel 'Van analoog naar digitaal lezen'. Hij liet zien dat de digitalisering van een tekst een grote impact heeft op de lezer. Het mediapalet verandert (van drukwerk naar film, radio, televisie) en convergeert (verschillende vormen in één digitaal medium). Opvallend in zijn bijdrage was de geciteerde one-liner 'Reading is bad for your health'. In een gezelschap van boekwetenschappers een doordenker!

Prof. dr. Arianne Baggerman (Universiteit van Amsterdam) sloot in haar voordracht aan bij het onderwerp van haar oratie en deed verslag van haar lopende onderzoek naar voorgedrukte dagboeken in de 19e eeuw. Aan de hand van foto's liet zij zien hoe dit genre van egodocumenten in de loop van de tijd verschillende vormen aannam. Duidelijk bleek dat de schrijvers het voorgedrukte dagboek soms dankbaar aanvaardden om hun schrijflust in te perken, maar soms ook als een te dwingend keurslijf ervoeren en vrijelijk aan hun wensen aanpasten.

Prof. dr. Gerard Unger (Universiteit Leiden) liet zien dat er tegenwoordig meer van het scherm dan van papier wordt gelezen, en dat die schermen variëren in grootte en belichting (computerschermen, maar ook iPhone en iPad). Om de leesbaarheid bij deze diverse soorten schermen te garanderen, zullen nieuwe lettertypen ontwikkeld moeten worden. Deze ontwikkelingen gaan momenteel heel snel. Prof. Unger besloot zijn bijdrage met de geruststellende mededeling dat ondanks de snelle digitale ontwik-

Adriaan van der Weel en Gerard Unger

Bibliofilie en boekwetenschap

Corinna van Schendel

Het Nederlands Genootschap van Bibliofielen - een van de bij de Tiele-Stichting aangesloten organisaties - viert dit jaar zijn jubileum, vanzelfsprekend met de uitgave van een fraai boek over boeken: 'Uit de schaduw, twintig jaar Nederlands Genootschap van Bibliofielen'. Leden van dit boekminnende genootschap vertellen daarin wat ze verzamelen en waarom en tonen werken uit hun collectie die een speciale betekenis voor hen hebben. Tot 19 juni is bovendien in Museum Meermannno in Den Haag een tentoonstelling met dezelfde titel te zien. Daar liggen oude en moderne boeken, imposante en efemere uitgaven, die mooi, interessant en/of curieus zijn. Ze bestrijken de meest uiteenlopende onderwerpen: van bijbels tot 'Leibesucht', van wiskunde tot alpinisme, van Reynaert de Vos tot het Nederlandse tientje. Meestal worden boekenliefhebbers en -verzamelaars aangetroffen in de stilte van hun studeerkamer of in het halfduister van een antiquariaat, maar anno 2011 treden ze uit de schaduw en laten ze zien wie ze zijn en waar hun verzameldrift toe leidt. Boekwetenschap is voor bibliofielen van grote betekenis. Bij hun jacht op nieuwe aanwinsten verwerven ze door eigen onderzoek en uit boekwetenschappelijke publicaties specialistische kennis op het terrein van hun verzameling. Ze leveren echter ook een bijdrage aan de boekwetenschap door over hun vondsten te publiceren in de Jaarboeken van het genootschap of elders. Het onderzoek kan zich richten op een boek of (een deel van) de verzameling, maar ook op de productie van boeken, de strategie van uitgevers, de ontwikkeling van een vakgebied of een typografische stijl. Ten slotte worden de verzamelingen vaak geschonken aan bibliotheken, zodat ze voor iedereen toegankelijk worden en dan tot nieuwe boekwetenschappelijke inzichten kunnen leiden. Of ze komen via veilinghuis of antiquariaat bij een volgende generatie verzamelaars terecht, die op hun beurt hun sporen gaan trekken in de wereld van het boek. Zo blijven bibliofilie en boekwetenschap elkaar over en weer inspiratie bieden.

Corinna van Schendel is secretaris van het Nederlands Genootschap van Bibliofielen

Boeketje boekwetenschap

De Tiele-lezing bestaat tien jaar en daarom verschijnt dit jaar een speciale jubileumuitgave, getiteld *Boeketje Boekwetenschap. Over de (on)natuurlijkheid van schrijven, drukken en lezen*.

In deze uitgave staan de voordrachten die de Tiele-hoogleraren Arianne Baggerman, Paul Hoftijzer, Gerard Unger en Adriaan van der Weel op 3 december 2010 uitspraken tijdens de Tiele-leerstoeledag in Museum Meermanno | Huis van het boek te Den Haag.

Tijdens het door de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak en de Tiele-Stichting georganiseerde symposium op 27 april 2011 zal het boekje officieel worden gepresenteerd. Bezoekers van het symposium ontvangen op deze dag een exemplaar en hierna zal het boekje te koop zijn via de Tiele-Stichting (www.tiele-stichting.nl of per email naar info@tiele-stichting.nl). Tevens kan de uitgave besteld worden via AUP of de boekhandel, à € 14,50; ISBN 978 90 8964 320 9. De uitgave wordt gesponsord door Centraal Boekhuis, Culemborg en Amsterdam University Press, Amsterdam

Website www.tiele-stichting.nl vernieuwd

Heeft u de vernieuwde website van de Tiele-Stichting al gezien? Sinds enige tijd vindt u op de homepage een actueel overzicht van het laatste boekhistorische nieuws. Meer nieuws kunt u ook altijd lezen onder het tabblad 'nieuws'. Verder kunt u op onze website terecht voor meer informatie over de Tiele-Stichting, zoals onze doelstellingen, de organisatie en onze geschiedenis. Kijkt u ook voor al onze activiteiten eens op de site. Hier vindt u bijvoorbeeld alle informatie over de scriptieprijs, de leerstoelendag en de jaarlijkse Tiele-lezing.

Wetenschappelijke adviesraad

Wist u dat de Tiele-Stichting wordt bijgestaan door een Wetenschappelijke Adviesraad? Deze adviesraad is samengesteld uit een brede groep van prominente deskundigen op het gebied van de boek- en informatiewetenschap en zij staat het bestuur terzijde bij het formuleren van het beleid en bij de toetsing van concrete voorstellen voor de invulling van het beleid. Met name voor de instelling en voortzetting van leerstoelen op het gebied van de boekwetenschap wordt het advies van de

kelingen het medium boek veel te leuk is om links te laten liggen.

Na de vier lezingen, lichtte Paul van Capelleveen de tentoonstelling 'Het Ideale Boek' toe en kregen de bezoekers de gelegenheid om deze fascinerende tentoonstelling over honderd jaar private press in Nederland te bezichtigen. De dag werd besloten met een borrel.

CONFERENTIE: TEXTS & LITERACY IN THE DIGITAL AGE

Digitale communicatie neemt hand over hand toe. Niet alle gevolgen daarvan worden met evenveel enthousiasme ontvangen. Recent hebben bijvoorbeeld Nicholas Carrs *The shallows* (2010) en Sherry Turkle's *Alone together* (2011) laten zien dat veel technologie vooral onze natuurlijke intellectuele en sociale gemakzucht in de kaart lijkt te spelen. Beide auteurs benadrukken de sterke invloed van de technologie, maar over de mate waarin die bepalend is voor de sociale gevolgen blijven de meningen verdeeld. Voor Carr lijkt het geen twijfel dat wij al massaal aan de digitale communicatietechnologie ten prooi zijn gevallen; Turkle is van mening dat wij nu gewoon een grens moeten trekken en ons moeten verzetten tegen de kwalijke kanten ervan.

Waar we ook staan in het debat, het is duidelijk dat de digitale communicatietechnologie ingrijpende consequenties heeft – al was het alleen maar door de snelheid waarmee die om zich heen grijpt. Van 15 tot 17 december bood de Koninklijke Bibliotheek gastvrijheid aan een selecte groep internationale wetenschappers, bibliothekmensen en uitgevers om te spreken over de gevolgen van de overgang van papieren naar digitale 'kennismachines'. De drie-daagse bijeenkomst begon met de pre-conference *Research Foundations for Understanding Books and Reading in the Digital Age: Textual Methodologies and Exemplars*, georganiseerd door de Noord-Amerikaanse onderzoeksgroep Implementing New Knowledge Environments (INKE) op 15 december. Hier bogen historici, interfaceontwerpers en mediawetenschappers zich over de toekomstige vormen van het digitale boek. Leidend daarbij was de fundamentele vraag voor welke onmisbare eigenschappen van het papieren boek digitale alternatieven moeten worden gevonden, en op welke manier de typische eigenschappen van het digitale medium het best kunnen worden ingezet.

Op 16 en 17 december vond de conferentie *Texts and Literacy in the Digital Age: Assessing the future of scholarly communication* plaats, georganiseerd door LIBER, KB, Tiele-Stichting en de opleiding Book and Digital Media Studies van de Universiteit Leiden. Doel van deze bijeenkomst was te verkennen hoe kennisoverdracht in de humaniora en sociale wetenschappen verandert in de digitale wereld. Drie sessies keken ieder vanuit een eigen perspectief (van respectievelijk de gebruiker, de wetenschapper, en de uitgever en bibliotheek als intermediairs in de wetenschappelijke communicatie) naar de veranderende eisen zowel als mogelijkheden die de digitale kenniscommunicatie met zich meebrengt.

Pasklare oplossingen en antwoorden waren niet te verwachten waar (razendsnelle) verandering het sleutelwoord is. Desondanks was het alsnog verrassend te observeren hoe ver de cognitiewetenschap en de mediawetenschap uit elkaar liggen als het erom gaat een beeld te krijgen van hoe informatieoverdracht feitelijk in zijn werk gaat. Zelfs de rol en betekenis van het vertrouwde papieren boek in dat proces kennen we nauwelijks, laat staan dat we iets zinnigs kunnen zeggen over hoe de immateriële vorm van virtuele kennismachines het zou kunnen beïnvloeden. Een van de grote verdiensten van de conferentie is in ieder geval dat voorbereidingen voor een grote Europese aanvraag voor onderzoek naar geletterdheid in een digitale omgeving inmiddels in volle gang zijn.

CONFERENTIE: THE UNBOUND BOOK

Het algemene begrip van wat een boek is, is gebaseerd op een eeuwenlange ervaring met de drukpers. Dit begrip is hard toe aan herziening. Het boek wordt ongebonden in de dubbele betekenis van het woord: zowel wordt het bevrijd van het traditionele bindwerk van het gedrukte boekdeel, als dat het boek zich los maakt van de beperkingen van de traditionele tekst. De hedendaagse multimediale inhoud en het online vormen van auteurschap bieden totaal nieuwe vergezichten voor boekachtige functies en vormen. Niettemin moeten wij ook onderzoeken hoe de unieke vitale functies van gedrukt materiaal behouden kunnen worden.

Met de rijkdom van spannende nieuwe technische mogelijkheden, staat het boek nu wat eenzaam en zonder heldere contouren te wachten op een herdefinitie. Kritische culturele krachten moeten zich hard

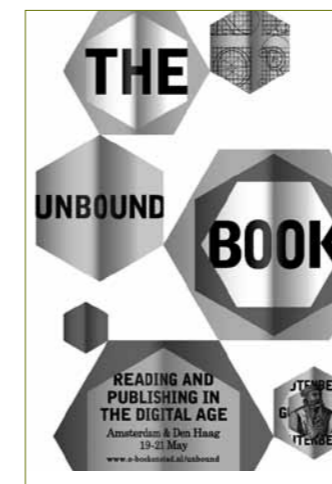
maken om nieuwe modellen te ontwerpen en te ontwikkelen voor zowel lezen, schrijven en uitgeven. Het hele concept 'Boek' moet heruitgevonden worden.

Met paneldiscussies, lezingen, workshops en zelfs een boekpresentatie brengt de Conferentie 'The Unbound Book' schrijvers, bibliothecarissen, uitgevers, mediatheoretici en ontwerpers bij elkaar om samen de nieuwe rollen binnen dit veranderende landschap te benoemen.

'The Unbound Book' vindt op 20 mei plaats in de Koninklijke Bibliotheek

te Den Haag, en op 21 mei in Openbare Bibliotheek Amsterdam. Tevens vinden er op 19 mei diverse workshops plaats in de Hogeschool van Amsterdam.

Voor meer informatie over de conferentiethema's, de sprekerslijst en het aanmelden, kijk op de website: www.e-boekenstad.nl/unbound

raad ingewonnen. Op 3 december jongstleden kwam de Wetenschappelijke Adviesraad nog bijeen om haar mening te vormen over de verwachtingen die uitgeverijen en bibliotheken stellen aan een gedegen opleiding Boekwetenschap. De eerstvolgende bijeenkomst van de adviesraad zal plaatsvinden op woensdag 27 april.

Oratie Tiele-hoogleraar Arianne Baggerman

Met het uitspreken van de oratie 'Over leven, lezen en schrijven: de bandbreedte van boekgeschiedenis' aanvaardde professor Arianne Baggerman op 5 november 2010 openlijk het ambt van bijzonder Tiele-hoogleraar Geschiedenis van Uitgeverij en Boekhandel.

In haar oratie verkende Baggerman de grenzen van het hedendaagse debat over de boekcultuur, bepaald door de apologeten van de digitalisering, die moeizame lezers blijken. Zij ging in op verleden, heden en toekomst van het boek, zoals gefantaseerd in utopieën en imaginaire reisverslagen, beleefd in dagboeken en herinnerd in autobiografieën, geschreven vanaf de zestiende eeuw.

De oratie is uitgegeven door de Vossiuspers UvA / Amsterdam University Press, ISBN: 9789056296711, € 8,50 per stuk.

Symposium: 'Waardevol Digitaal'

Op woensdag 27 april 2011 vindt het jaarlijkse KVB-Tiele symposium voor het boekenvak plaats, dat dit jaar in het teken staat van staat de ontwikkeling van de digitale markt en de (markt)waarde van digitale publicaties. Over dit onderwerp spreken experts op het gebied van (internet)verkoop, uitgeverij, auteursrecht, bibliotheek en boekpromotie. Tevens zal Eppo van Nispen tot Sevenaer, directeur van Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB), de Tiele-lezing 2011, getiteld 'Het nachtkastje ofwel de zoektocht naar de Dikke Man' uitspreken. Ook zal de Tiele-scriptieprijs 2010 tijdens het symposium worden uitgereikt, de prijs die de Tiele-Stichting jaarlijks uitreikt voor de beste scriptie op het gebied van de boekwetenschap. Aan het slot van de middag bediscussieert een panel de bijdragen onder leiding van dagvoorzitter Elco Brinkman.

Deelname is gratis en inschrijving is mogelijk via de website van de KVB: www.kvb.nl. Kijkt u hier ook voor het voorprogramma.